

148 (148).
VERGİNE MAYİKİYAN'IN ANLATTIKLARI
(1898, MARAŞ DOĞUMLU)

Maraş benim ve tüm sülalemin doğum yerimizdir. Öğretmenlik ve hukuki işlerle iştigal eden babam Toros Efendi ulusal-siyasal hayatın önde gelen isimlerindendi. Ermeniler ve Türkler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda çoğu zaman babama başvururlardı.

Biz küçük şehrimizle gurur duyuyorduk; ordaki her taş parçası bize tanıdıktı. Maraş'ın nüfusu yetmiş bindi; bunun kırk bini Ermenilerden oluşur; geriye kalanlar ise Türk, Fars, Arap, Rum ve Süryanilerden meydana gelirdi. Ermeni Gregoryenlerin birkaç kilisesi vardı : Aziz Sargis, Aziz Gevorg, Aziz Astvatsatsin ve kiliselerin en büyüğü olan Karasun Mankants. Protestan ve Katolikler de vardı. Bizim huzurlu hayatımız 1918-1920 yıllarına kadar sürdü; zira, Fransız makamları henüz Kilikya'da bulunuyorlardı. Fransız ve Ermeni gazeteleri devamlı Fransızların sonsuza dek Kilikya'da kalacaklarını, zira Fransa'nın itibarının Birinci Dünya Harbi'nden sonra arttığını, Türkiye'nin itibarının ise tam tersine azaldığını yazıyorlardı. Ancak ne yazık ki, o barış uzun sürmedi.

Yavaş yavaş Türklerin bizden nefret etmeye başladıklarını hissettik. Bir gün de uyandık ki, Fransızlar atlarının toynaklarının altına keçe bağlayıp sessiz sedasız Maraş'tan uzaklaşmışlar. Sabah kalktığımızda kimsenin bundan haberdar olmamasına şaşırдық. Hatta, General Dumont şehirden ayrılacaklarını bütün Fransız Ordusu'nun erzağını bedava sağlayan tanınmış Ermeni Ağa Hakob Khırlakhyan'a bile bildirmemişti. Öyle ki, 1920 yılının Eylül ayında Fransız Ordusu artık Maraş'ta değildi. Türklerin bu olayı önceden haber aldıkları görülüyordu; zira, onlar gece oraya buraya ateş edip bizi korkutuyorlardı

Kocam durumun günden güne kötüleştiğini görerek, elmas yüzüğünü iki tüfikle değiştirdi : biri kendisi içindi, diğeri ise erkek kardeşi Gevorg için. Ama, komşumuz Karapet Ağa olayı meydana geldiğinde herkes kendine geldi. Karapet Ağa çok zengin, çok usta bir kunduracıydı. Maraş Jön Türkleri'nin lideri Cutki Efendi'nin ayakkabılarını kendisi dikeyor ve kendini hep emniyette hissediyordu; ama, silahı olmadığı için, kendini savunamadı. Bir gece, Türk çapulcu kalabalığı bahçe kapısını kırarak içeri daldı ve evine girdi; genç, yaşlı demeden ailesinin bütün fertlerini öldürdü ve bahçedeki kuyunun içine attı; onlar, onun mallarını da aralarında paylaştılar. Bu olaydan sonra Ermeniler kendilerini nasıl savunacaklarını düşünmeye başladılar. Güvenlik kaygılarıyla kadınları ve çocukları Karasun Mankants Kilisesi'ne naklettiler. Kiliselerden en büyüğü ve duvarlarla çevrili olduğu için en güvenli olanı Karasun Mankants Kilisesi'ydi. Bölgemizdeki bütün kadınları, gelin aday kızları ve çocukları, toplam 2.000'den fazla insanı oraya naklettiler. İğne atsan yere düşmezdi. Sahn, giriş, üst kat dopdoluydu. Bizim fedayiler her taraftan gözetliyorlardı. Ama Türk çapulcu kalabalığı kudurmuş, Ermeni kanına susamıştı; her taraftan Türklerin sesleri duyuluyordu: 'Hazreti Muhammed adına yemin ederiz ki bütün Ermenileri katledeceğiz.'

Günün birinde, silahlı Türk kalabalığı Karasun Mankants Kilisesi'nin çevresinde bir insan zinciri oluşturdu ve kiliseyi çember içine aldı; Türkler kapıların açılmasına bile izin

vermediler; “kapılar gece açılacak; emir öyle” diyorlardı.

Karasun Mankants Kilisesi bir tepe üzerine inşa edilmişti. Kiliseye giden, kaldırım taşlarıyla döşenmiş yol birkaç yüz metre uzunluğunda, hemen hemen 4 metre genişliğindeydi ve her iki yanında ağaçlar vardı.

Kiliseye doldurulmuş Ermeniler gece kapının açılmasını bekliyorlardı; ama gece saat on, on bir, on iki oluyor, kapıyı açan olmuyor. İçerisi tıka basa Ermenilerle dolu; ne su var, ne de ışık; her yer pisleniyor; biri ağlıyor, diğeri sızlıyor, bir diğeri de dua ediyor. Kısacası görülmemiş bir kargaşa ortaya çıkıyor. Biz onların seslerini evimizin altındaki saklandığımız mahzenden duyuyorduk. Bir de küçük bir pencereden gördük ki, sabah saat bir buçukta birkaç Türk, kilisenin kemer şeklindeki çatısına çıkmış, petrole bulanmış yanan elbise parçalarını kilisenin kubbesinden içeriye atıyor...

Yanık kokusu her yere yayılmıştı. Kiliseden yükselen sesler insanın yüreğini sızlatıyordu. Binlerce insan ağlıyor, bağılıyor ve kapının açılması için yalvarıyordu. Sesleri yerin dibinden geliyor gibiydi. Deprem uğultusu gibi, o kadar yüksek sesle ahlayıp inliyorlardı ki, yankıları bize kadar ulaşıyordu; bu yankılar saatler geçtikçe azaldı... Ama insanların yanmış kemiklerinin kokusu her tarafa yayılmıştı.

Canavarlar yapacaklarını yapmışlardı. Artık kilisede ve evlerimizin çevresinde canlı kimse kalmamıştı. Kilisenin büyük taşlarla döşenmiş birkaç yüz metrelik zemini sanki kalın bir sabun tabakasıyla örtülüydü; insanların vücutlarındaki yağlar eriyip akmış ve iki parmak kalınlığında bir tabaka halinde yoğunlaşmıştı...

Oraya ilk gidenlerin ayakları karda bırakılan ayak izleri gibi yağ tabakasında iz bırakıyordu... Bir de baktık ki Türk kadınları ellerine birer elek almış kiliseye doğru koşuyorlar. Biz uzaktan seyrediyorduk; ama ben dayanamayarak gidip orada olan biteni görmek istedim. Üstüme ferace gibi bir şey giydim, başıma da bir çarşaf geçirdim; ağzımı burnumu örttüm, zaten çok iyi Türkçe konuşuyordum ve kendimi ele vermeyeceğimden emindim. Ben de bizim Karasun Mankants Kilisesi'ne gitmek üzere yola düştüm. Kiliseden geriye isler içindeki yarı yıkık duvarları kalmıştı. İnsanların kapının altından süzülen erimiş yağları ise tepeden aşağıya akmıştı... ayağımı basınca yapışıyordu; diğeri ayağımı da yere basınca o da yapışıyordu... Sonunda elinde elekle yanımda yürüyen bir Türk kadın farkettilim. O beni görerek dedi ki: ‘Bacı sen niye yanına elek almadın?’

Ben de şaşırmadan dedim ki : ‘Geri dönüp alırım.’

O da gülererek cevap verdi: ‘Geri döndüğünde ne kalır ki?’

Katliamdan sonraki üçüncü gündü; ama çömllekçi fırını gibi kızarmış olan kilisenin duvarları hala sıcaktı. İçeri girdim ki ne göreyim! Türk kadınların her biri kilisede bir yer kapmış kimsenin kendi sınırından içeri girmesine izin vermiyor ve birbirine bağılıyor: ‘kim sınırımı aşarsa öldürürüm!...’

Benimle gelen kadın bana dönerek dedi ki: ‘Gâvur pis olsa da altını temizdir...’

Elekten geçirilmiş külün içinde erimiş bir altın parçası bulduklarında, o canavar görünümlü kadınların sevinci görülmeye değerdi...